

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

12.

Fylke:

Vest Agder

Tilleggsspørsmål nr.

Herad:

Lista

Emne:

Gamal Engkultur

Bygdelag:

Hiestroket

Oppskr. av:

Anders Geostøl

Gard:

Grostøl

(adresse):

Hokkeou Farsund

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Ja. Alder 80 år.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. You, mi sae åger å eng (but. + enja)
om alt da som va hel hadde
vore dörka i heimejore, jore,
Da som hadde vore en åger,
men som va lagt atte så der
nå grodde gras, kalde mi å
agta.

Når en tenkte på de möje hoi
der va på, så blei da sjelt i
kyrkeng å skrab.

Tenkte en på koss der va å slå,
så talte en om skåreslåta
å slåta i krotle. Krotle kom
ne vore jor som va full a stin
(jorask stein) hel tue, hel ronne
(småkratt.) Å slå lengst en stein,
haie (stengjerde) va en krotleslåta.
Ei agta som va gamal å helst hard
kalde mi litt en voll, å mi brugte
ore Vallmark om alt, helst gamalt
voll. Da kunne en vere nokre
slett, men udörka jor.

Å så va der myr, myrseg som
der kunne gro nokre solig ma

+ Same betoning som senja
te å dore i.

2
graspå, å mosemyr der heile botnen
va myremose (bygningmose, kvit-
mose) derda lide grodde.

Mi talte om tykkengja å skrabe,
hel skrabslåta. Rontoum Kver
liden (hel stor) åger va der allti nok
så moysi høi. Da kalde mi ei rein
I den gamle lia, for garan blei
sjakkelig udbyta, kunne ein eige
ågeren å den andre reina ront
om, om så ågeren va liden.

Når mi slare på sletta, så kall mi
da skår-slåta, å skåre, å skårslå, å
slå ei skår, å gå i skåra.

Når mi slare i krotte, kall mi da
hoggslåta. På lista bruges mest
bare langorv, da same orve te
allslags slåta. Slare mi i krotte,
plac mange binne jæn i orve
så han skemre pålag en tom-
mal onne hogg. Te tykkeng-å
da best å ha jæn hogg i hogg,
å på myr å ann reglig tykkeng
slåta kan jæn jekne stå en
tommal bve hogg. I heian
truffe da, da truff heller for i lia
da her va nok å folk å få for
billig betaling, at di vil høuste
gras som gro i ure å skåre
der di ikkje kan slå. Da brugte
di på lista en sigd å skår
grase me å stappe da i en
sekk eller kverf å bar da så
ud å tørkte da på slett mark
Hoi som va breid ud te tørkte

+ same o sam i lone hoi

ei kverla, ei höikkverla.

3

2 Rydjing, blei helst jort om höirsten
hel vinteren der mi i slåta hadde sett
at da jore vort for slåta. Men når
mi slo i krotle å på strabe der
da vaks op ronne, helst a viar,
osp hel roun, hel åu ber-ris, som
mikkjilsber (stunnroyt) blåber hel
åu lynn (røshynn), så hadde mi
et lag med jærn så mi hogde kop-
pear a både roun a lynn, a dei
koppau a blaau jett ikk med høie
sintu småkil va godt søukid.

Småronne som en hadde ner hel
spat ner me en ve sigd blei helst
hagt son i leugde på 35-60 cm
a lagt i stable te da bli kjort,
a da bli te brukt te elling onne
hella am höirsten når di lagte
fladbrø. Di klatte da risve.

Ag he sett sintu risve hel kvi
stehåue ligge i rotte der di ikkje
bage fladbrø lenger. For i tia da
alle hadde skorstein blei risven
brend onne gryda a onne kjle
på skorsteinen.

Stein - helst små jorfaste a leie
i krotleslåta, helst dør der a
solig møyje gras, for da stein-
hogge en jærn, a et leiksteinlag
kan en kjle ta ud med byrne-
steinen så en fore fullt bed
for jærn der stibingja; derfor
he lag sett en arklig slåtemann

4
4.
ha mid seg en stor hammar,
ja ende både sleggja å joustour
på slåevollen når han slo
i krotle for å få vekk slize
steinrabbe som han stein-
hogde jåen i, så han sto
verli fri di et aut år.

3. Nosedvaksen eng. Udörka jor som
en slo kvart år holt seg mest
mid da same år ette år i årviss.
På kjörvoren botne vill der nok
gro vallmose mid tid, å på myr-
lent botne kunne der bli myr-
mose å atter mid et dige bjöns-
mose, å på kjörvoren botne
än lynq. Men en övt go slåte-
mann holt slukt i åie (i ave)
mid jåen kvart år så han
hilt slåta mest mid da same.
Så langt libager som eg min-
nest traff da ön at mi spadde
op ei ågra som bli forfulla
vallmose så der iktje ville
gro höi, å på ei ågra på myr
som va bleen igdelagt a sval-
dåne (isbraut). Då merkte
en a torve nok så firekanta å
pålag en fod breie, å velte
så mid spaa runt torva ette
torva te ågra va smudd.
Så blei heile stykkje ou viute,
ren mid mildver hakka mid
hakkegrev så dd kunne säes
å horves i om väten.

5

Ag veid aller at mið forsojle á
hákke vekk mosen á sa grassfra
bagette. Når en áger hadde vore
brugt se kodu á jorepli sjiftevis,
helst 2 ár se kodu á ett se jorep-
le (spasmudd da andre áre) så
han vill kje bere lenger, så la
di han atte. Davá vort bejon-
nelsen se sjiftebruge. Op i feiva
á pa noen gare på flade lista
va da vort om 1900 at dette
sjifte. Davá bare dei som
dreiv garan nokk så sterkt som
kjöbte grassfra á sadde i den
kodnageren om váren som sk
legges atte. Pa noen enkelte
få brug på flade lista blei
der nok kjöbt grassfra á sádd
så tilij som 1880, men da va få
enkelte som ville fye end om
ikkje hadde fått syn for ko
nyttá der va i á så kjöbfor,
dei jikk se foregangsman
á dá om lov se á sobe op löbas
i sekkerispir löa va tom om vð
ren, á da sádde di - helst ovann
på molla i da bele når kodne
ville se á komme op. Men i
slíkt löbas va der litt nok a
smásyre frá á aut ugras, så da
blei lide ber hos di hel hasdi
andre som bare helst sádde
kodu i hölmán frá fjoráre
á sette lid se at der ville

6
vonne op ekko gras så der
konne bli grønt neste som-
mar. Men de blei tiast mest
syra å ugras. Ga de tog jerte
2 år før der bli noye bli høi.

I den tia bejente ån folk å
kjøbe "kjøbeheld" Tomasprofat
kainit å Philisalpeter

4. Myr og vassjuk eng. Vatning
jau, når dei dørkte op myr,
så jore di de fra for et hon-
dre år sian så at di tog
et obe hovedige i middeu
å myra på de kolast så der
va fall å vaune konne ren-
ne vekk, å så tog di disse fra
hovedige jure the land - op-
medige, litt bare en fod juke
så jora blei delt op i smale stig,
litt bare 3-4 fod breie. Dei
ågran blei arbeid med spaa.

Men dei som ville ha de greier
lae holdige fra hovedige the land
Noen hozde tre - helst aspiter
å lae i disse som da bli gravu
op te 3 fod juht. Så la di helst
ei suig grastorra ma grassia
ner på veen å skofte så mott
på te de bli jant. Så fekk
di store ågre å slapp klusse
ma alle di digau.

Va botnen bolig fast, så va
de almindelig å legge holdige
som va steinsett, holdu urdige

Holdige Holt
Birkshella Birkshella
Kantsheim Kantsheim
Moel Moel
Somastein Somastein
Ardisjo

7
Da inaste og minnest å ha sett
a engvanning a at og fleire stas
der huse sto i en bakke he sett
at di skar ei lida renna mest
på toorst i bakkeju så heb det
vonne, som rann i regnver
frå flormistinga som låg
ude omne oben himmel,
konne fye den renna å ren-
ne ove kanten å nerette bakkeju
a hebde hoivollen et breiat
stykkje i bakkeju hel da
ville ha jort uden den vuda.
Fyrt somtom 1935 va der en
mann på garen Eitland som
he en gar, ^(i frys) med kjorre volle
nor med Hallausvonne som
fant på noye nytt. Han
kjøpte motorpumpa, lae
ledning te vonne å søug
på den måden vann of
te vollen, å mo trøtekpom-
pa blei da drevu i slange
te sprederau som han
flasse udove vollen
År han då hadde vollen godt
hebda, kunne han få fin eng
der da hellest ikkje ville ha vor
jafarau.

5 Gjæddling. Udslåte blei nok alle
hebda me vinterhebd. På egne
traff de nok at di strødde et
grann aska, men for kjøbe

8

8

hedda Korn, hadde kjæ folk hebd
nok te å la jore få roge, ågeren
mätte ha de. Treiman grodde
der jo godt, for der brekke hebd
frå ågeren ud i jora i reina.
Lanfalten blei tiast brukt te
hebd på joreplan. Då folk tog te
å ha høns, så strødde di litt
hønsenmøga tynt ud på jore.
Da traff nok ou at ei æska
som hadde rektig go grasrod
fekk et gran vintermög bilig
om våren hel seint om hø-
sten, men da som lagette i
mai når di rødde jore, da blei
raft a å lagt i botnen i mit
Lingslaen hel ou på botnen
i floren om me mittingborv.
Håi frå ei sanfen ægra heite høi frå
hebbejore. Hå heite toa på Lista
7. Og veid kjæ om da va for hebdas
skuld, men da ser en litt at
hus stenne i en slag (ikkje bratt)
bakk, å der kan di som æg
te skrive ovanfor veide hebbe
sanne så da kjeme viar.
Dåde urin å slg frå mittinga
heite laun her. Og veid ikkje
om æg kan sie at nogen
te jost flid på å legge ågre
ohne sunsejer. Lanfen
ågre blei tiast for feide.
Da va ber å ha høe der. De
konne di slå flere gouge å

få nøtta a da. Va der Kodu, sa
 vella da legge seg a rotue, a va
 der jorple, sa velle di bare gro ud i
 blo. Azran i heian blei lagt der
 som va lapegast a sa tolig fritt
 for stein i jora at en kunne spa
 da. Pa flade lista der da enten
 a steinfritt i botnen, hel at stei-
 nan a skoden sund a lagt op i
 hay runt om a gran, der a det
 kje stort tele om seg fra huset
 Der legge di a gran kom da felle
 mest lettig a ploie di a kellest
 hoiste di.

8 Dersom eng blei febda, va da seint
 om hoisten hel ou bilig om varen
 Di beste mo ga ma i jerngrub
 ma 3 kjenge pa ~~3~~ smid av
 bygde sme

Skapte blei lagt
 ovampa langjen pa greiba a
 tykkelsen a skapte blei passate
 sa den flade kanten a ringjen
 lag omne greibetangjen lett
 inn te greiba a sa bli skapt-
 ennen drevet inn i ringjen
 sa da hadde godt feste a ikke
 kunne glic ud, a sa blei der
 setta en go klintnagle jonom
 hole i langjen a hole i skapte
 a greiba va forig. Slige greibe
 blei brukt a mange te ette
 1890. Sperran di horte i
 va forfellige. Noen i den

3008

elste tia va tretjerre med tre
 jul å tre å å heile sjage så at
 heile kjerrskrovi låg på sjagan
 som her men så fant
 di ettekvort på å lage vippeskjerve
 så sjagan bare jekke se bagom
 åsen å skroove, kunne vippes
 frammanifrå å bagøve så
 da tunde seg sjil. Når di
 kjørte móg i den fyste slags
 kjerre, måtte di hakte heile
 klasse a me ei hakte. Da va
 helst ei greib der tinnan
 hel kjirgan som di gamle sa
 va bökid ner i vinkel så
 å så skapte på - helst laust.
 Så løfte di ud bagjola å hakte
 a ei mira for kvr 6-8-10 steg
 å me same avstann mellom
 raan alt ette som di kunne
 avsjå móg se, å så kom brei
 aren, da va i gamal tid helst
 et kvintfolk, i seinare tid helst
 en kar å breide - kaste da jant
 ndøve, å sko da bli rektig fust,
 så stroug di da ove me ei ris-
 horv se slutt, så slapp di å
 rage möga a volven om vären.
 Ei ris horv va laga a mjuse björke
 kviste som va festa med grein
 ennen seen iktje for lykketost
 a toppennan låg jant på mörk
 slik ombent, å hadde di
 hest så hakte di krogeu

11
på rishorra å så drog di rishorra
ove möga sa ho blei jabbna.
Hadde di Hje best, så julte
di möga udove i ei julebar,
breide m me greiba, å dro
rishorra sjel, men da va jo
rishorra mindre.

En kan ennå 1948 sjå di gamle
trikjunge greibau brugt te å
hakke a kjerra ma; men di
fleske bruge nå ei moderne
5 hel 6 kind greib som a
hållsleder å böid i vinkel
nerove å så mo noge langt
skipt. Da kjötehelda kam,
kam da ettervert at folk,
jekk ove te spistebrug å te
meir å meir å heide evga,
å da dynamitten kam i brug
soy folk te å dörke ny jor
å heide ma Kunstheld
I nyare ti he di så seie te
å dörke rodfrukt en kan
vel seie meir ettervert dei
seinste 30-40 år. Så nå bli
hos di som drive harast
mesteparten ^{a vinktehelda} brugt i oben
äger te rodfrukt å jorple; men
engja fare latin å kjöteheld
För nå he di fleste stait
seg launkum å he bygd soya
ove flormillinga så nå a
der lide hebd som size på
et hus - Men der a ennå

12
121
ikkje så få folk som helle på
garnal vane at dei agrar som
di he sådd grasspe i om våren
dei kjøre di hebd i frå hebd-
kjellaren for høstfløssman
kjome. Tregeib he og høst tale
om på lista, men aller sett
Trestjerra he og sett i bruk se
1910. Amerikanarke 5 å 6 kjingje
greibe såg og føre 1890 - siam
kom di frå Sverige. Na da
va sykk at handlaren som selde
di la di ner på golve ma oddan
a tinnan ner så di lag på
bare tinnoddan a thausoge
a så stohan på der greib a
skapt va sett i hob for i syne
at di va sterke nok.

9. Ja, i gamal ti a heilt fram
se 1850-60 beide di alle både
soue a kretor på jore om vå-
ren så snart her bli noze
a bide i, a di jikk louse se 3
mai når di konne bide a
havre hel reintkodn-ågren
(bygg) Men & ettervert he folk
slutte ma saltforinga a då
au ma a sleppe noudetke-
lore på jore om våren, a nå
ettervert bli da slutt ma a
sleppe souau louse på au-
dre, eiendom. Der denuå
nærre gare ette som sleppe,
men da a få.

13

Jou, di gamle sae at enja blei
betar i botnen når ho blei gott
snøubeitt om våren a sønan,
men di sa òu at grase iktje blei
så langt. Da va helst gamal voll,
iktje ny akkelegg som blei søne
beit om våren

10. Og tenkje mest og kan siie at
Di fyste garan som bejente å
nekte sønan å gå løuse på jore
om varen, di jore da ront om 1880

Mange fleir hadde stoppe vårhvø-
dinga 1900 Sa he da jenge i den
leia tu 2 verdenskrig. Da lout
folk passe på sønan, hel blei
di bare vekk. Sa nå ette 1945
he fleire gane nekte søne både både
høust å vår på fellus jord
Men op i heian på lista jenge
sønan enna på fleire gane fritt
Kor di vil fra oktober he ud mars
dersom her a bar mark da.

11. Ja, eg he sett noen enkelte he
gjabne utøve möga på kultur
både når di he flotte kreture
på da neste sjift. men di
fleske jor da iktje for då ede
kreture snauar neste gong.
Di lize tje da som he grodd
der mög ligge. Te breie möga
bruge bli enten si siva hel si
gheit. Og he aller set hel høit
tale om mögekubba

12 Iudmarkan der folk ove hei

le Lista hadde kreture gaans om
 sommaren, hver i sine marke. Der
 hadde noen bygd sommarflor
 Sant en flor va en firekanta
 mur 6 fod hog a ma toga (tag) på.
 Der va 2 döröppninge \square slik.
 Der kunne kreture gå inn i uver
 a stå kjört. Folk heiv hel slo lynn
 a böste ma så da sko bli kjört
 a ligge for di. Og he sett, at folk
 he dörke op et stykke ^{for inn i sommar} for a lagt
 steinan te järe rout om da
 a sa brugt den möga som va
 i sommarfloren te hebd a
 sette jorple i jora. De va helst
 i gammel di for pålag 100 år sian.
 I den tidz kan minnest he ag
 bare sett sommarflormuran
 a steinjäre runt om di dörka
 ågran. Og he aller hört hel sett
 at kretur a nogen slag he vore
 flötta frå ein plass te ein ann
 for a få jora der hebd a.

Men i gamle dae da her va strubb
 (ulv) på Lista, a da he her vore så
 nylij som for 100 år sian, a svart
 gult a reve, så kunne kje foete
 ha sinan ma lam ude om
 nestan. Då bygde di sma steinhus
 ma navt a jortoga på rout om
 hver der di hadde sine söve
 a hver kvell stengde di både söve
 a lam inne der, a da kaldede di

å stille søuan. Da da blei slutt
ma skubb-di gamle sa da blei dådi
ette og telegraflinjan - då slutte di
ma å stenge søuan. Da stengde
di bare lammene inne, sa far.
Om di he eg sett muran a mange
lamme å søihuse, men ingen
ma toga på, å eg he aller sett
at verken søue hel lam he vore
stengt om notta for reu.

13 Blige grime hel kve a utkjent
på lista

14 Heill utkjent

15 Svart på i nr 12. Fillemann he
slig skroma a utkjent her.

16 Da en utkjent her.

17. Der he kje vore sånt jading
så langt tilbake som eg he
fengje spore.

18 Gjærn k. Da andre utkjent.
Grujer sette på lista i manns
minne.

19 A dei oran svar kassen nebre kjenne
eg bare laag fl. lage. "Da henge bare
i ei låg" om noye som meet a
reven sund. Skål i seter.

Skoll (stiv).

20 Ukjent her

21. Ja, på flade lista frå Gluseby
å dunde å Turde i øst he jolle
i vest he alle garan på flade
lista frå så langt tilbake som
jodor jenge kjört bare ette
svore på lense torne som he

3335

16

reve taren løs fra botnen å
kaste han op i stounna.

16

Spornegarane som i grunnen
he tarerettur he jett kven som
ville love å kjøre. Sa folk saa
langt oppu som Langelan
å Froilan he kjört tare fra
Kortasselbukta.

Men då di sag si å brenne taren
å fekk go betaling for taren
te jørfabrikkan, då bli du
bare di som he tarerett som
mätte kjøre. For brenninga
sag he brugte di taren bare
te hebd. Sage breide di så hel
restare fersk på voll hel åger
å pløite hakonne. Sage kjør-
te di å hovi høve på stounna å bd
han ligge der noen vege å rotne
Så kjørte di han heim å breide
han på engjore å let han
ligge der å vaske seg ud, men
sage han helst å om våren
Der å moje kali i tare, så do
å nok så go hebd. Men då her
blei kjøbekebd å få, så tykkje folk
at da kan kjøre vare seg å kjøre
tare te hebd.

Oaska strödde di i gamle dae på engja
å nar di brende moje, torv så bli
der moje oaska.

NORSK ETNO OGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

V. Agd.
Lista

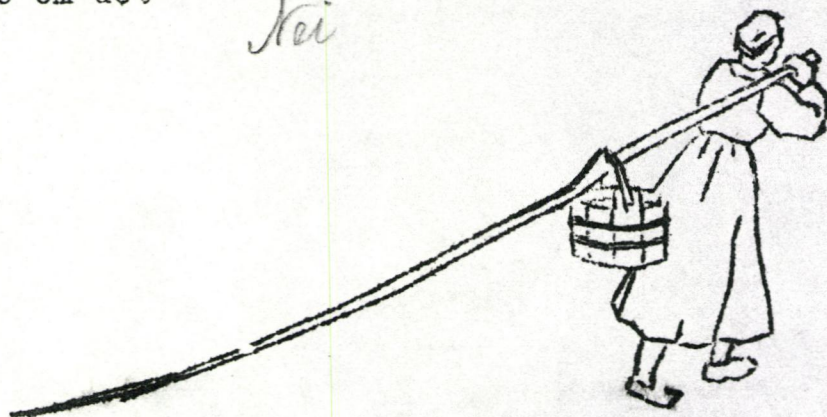
Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

2611

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampa over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Nei

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Nei
Nei

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Anders Grovøl